

Стрельніков В. Ю.

Полтавський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПЛАНІВ УЧНІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ

Інклюзивна освіта – не є просто прихід до звичайної школи дитини з особливими освітніми потребами. Йдеться про створення в освітньому просторі особливого підходу до навчання такої дитини, який передбачає додаткові елементи навчального процесу – індивідуальний план розвитку такої дитини, спеціально облаштоване місце і належні умови для неї.

Конкретні аспекти проектування змісту індивідуальних планів учнів з метою забезпечення інклюзивного навчання досліджувалися широким колом авторів, зокрема в руслі проектного підходу як засобу інклюзії.

Ідеї проектного підходу виникли ще на початку ХХ століття і були пов'язані з радикальними підходами до зміни освітньої парадигми. Фактично Д. Дьюї та його послідовники (В. Кіпатрік, Е. Паркхерст, С. Шацький та ін.) запропонували альтернативу класно-урочній системі.

Метод проектів, метод цільового акту, метод проблем, дальтон-план, лабораторно-практичне навчання тощо – досить багато назв відображають одну й ту ж ідею реалізації проектного підходу в навчанні. Основними рисами такого навчання є самостійне набуття учнями знань і вмінь, вирішення проблем і прийняття рішень, творчий підхід до роботи, взаємозв'язок теоретичних знань і практичних умінь і навичок, широкі міжпредметні зв'язки тощо.

Під час реалізації принципів інклюзивного навчання питання визначення обсягу, наповнення, структури змісту освіти набувають першочергового значення. До питання організації змісту освіти ми підходимо з модульних позицій. Реалізувати модульний підхід необхідно структуруючи матеріал таким чином, щоб він повною мірою забезпечував досягнення кожним учнем поставленої перед ним дидактичної мети. Навчальний матеріал має бути поданим настільки завершеним модулем, щоб була можливість конструювання єдиного змісту навчання, який відповідав би комплексній дидактичній меті окремих модулів (П. Юцявичене) [4, с. 56].

Ми погоджуємося з автором, що змістові модулі будуються відповідно до принципів: 1) цільового призначення інформаційного матеріалу; 2) поєднання комплексних, інтегруючих і власних дидактичних цілей; 3) повноти навчального матеріалу в модулі; 4) відносної самостійності елементів модуля; 5) реалізації зворотного зв'язку; 6) оптимальної передачі інформаційних і методичних матеріалів [4, с. 55].

Крім зазначених принципів побудови змісту індивідуальних планів учнів у інклюзивному навчанні виділяємо ще декілька важливих принципів [1–3]. Перший – *принцип стиснення навчальної інформації у змістовому модулі*. Навчальна інформація – модуль тієї галузі знань, яка лягла в основу навчального курсу. У цьому випадку термін «модуль» повною мірою оправдовує свою етимологію, тобто вказує на деяку помірну зменшеність. У рамках навчального

курсу неможливо викласти весь запас знань людства, накопичених у даній галузі. Обов'язково постає завдання компресії, стиснення інформації, лаконічності і достатності, тобто її мінімізації (включення до змісту курсу лише необхідної і достатньої інформації для реалізації конкретної мети навчання). Але одна з умов стиснення інформації залишається дотримання її помірності, необхідного збереження цілісності даної системи знань, поданої в концентрованому вигляді, що також узгоджується з модульним підходом.

У контексті інклюзивного навчання структурування інформації є одним із найважливіших чинників досягнення мети навчання. Стиснення навчальної інформації може здійснюватися двома напрямками: шляхом генералізації (виділення основних понять) і логізації (встановлення внутрішніх логічних зв'язків), що співвідносяться зі структурою знань.

Шлях вирішення протиріччя між постійним збільшенням обсягу наукової інформації і обмеженими можливостями людини щодо її засвоєння – у скороченні її обсягу шляхом зведення до основних понять. Метою навчання має стати засвоєння учнями, передусім, структури того чи іншого предмета, втіленої у загальних принципах і основних поняттях кожного курсу, які слід вивчати в першу чергу, звільнивши їх від конкретного змісту. Виділення зі структури навчального матеріалу провідних знань дає змогу сконструювати «скелет» предмету. Провідні поняття виконують у навчальному курсі роль «організаторів» знання.

Подібний підхід до мінімізації інформації називають принципом *генералізації знань*, який означає, що починати побудову змісту навчального курсу слід з виділення основних структур і понять та організувати навчальний матеріал у систему в логічному порядку конкретизацією основних понять. Попереднє ознайомлення з навчальною інформацією, яке поєднується із заучуванням основних понять, дає змогу сформувати більш адекватну репрезентацію інформації.

Генералізація знань дає змогу забезпечити краще розуміння, оскільки породжує структуру, яка значно краще взаємодіє з новими знаннями, ніж окремі факти. Чим більше зв'язків нових знань з уже існуючими у довгостроковій пам'яті може бути встановлено, тим глибше й ширше розуміння нового матеріалу, тим краще він засвоюється.

До провідних понять необхідно повертатися для того, щоб процес їх формування відбувався по спіралі, проходячи у своєму розвитку декілька етапів, рівнів. Ця поетапність формування основних понять є необхідною умовою для реалізації таких дидактичних принципів, як доступність і системність. Необхідно, щоб сприйняття нового не зводилося до якого-небудь одного акту, а було процесом, у якому студенти розглядали б кожне нове явище або предмет з різних боків, встановлюючи різноманіття зв'язків даного об'єкта з іншими, як схожими з ним, так і не схожими з ним [4, с. 69].

Технологічний принцип *генералізації знань* проявляється у створенні тезаурусу – понятійного ядра, в якому повинні бути подані основні понятійні одиниці. Їх слід систематизувати за елементами наукового знання і подавати за

різними розділами курсу у вигляді списків понять, які відображають віхи його змісту. База дисципліни, подана у такому вигляді, засвоюється учнями як система знань. Такі списки сприяють об'єктивізації методологічного знання, роблять його предметом свідомого засвоєння.

Тезаурус містить набір (список) понять, термінів із заданими смисловими відносинами між ними. Елементами, між якими встановлюються семантичні відповідності, є дескриптори, які мають форму слів чи словосполучень. Перелік дескрипторів у тезаурусах може бути впорядкованим за алфавітним і систематичним принципом. Кожна словникова стаття тезауруса, окрім основного елемента, може містити посилання на інші дескриптори чи поняття, які знаходяться з даним дескриптором у співвідношеннях з родовою, видовою, асоціативною, синонімічною або з іншою залежністю.

З принципу генералізації знань випливає *принцип взаємопов'язаності, логізації знань*, який передбачає розгляд сукупності стійких зв'язків, які забезпечують цілісність об'єкта вивчення. Здоровий глузд підтверджує, що вивчати слід не ізольовані частини інформації, а узгоджені розділи. Те, що взаємопов'язане, легше вивчається і легше утримується.

Цей принцип покладений в основу встановлення міжпредметних зв'язків. За модульної побудови курсів, через встановлення зв'язків між модулями, досягається належна науковість змісту, яка проявляється не стільки у чіткому викладі, скільки в логічно правильній послідовності і систематичності побудови системи його внутрішніх взаємозв'язків.

До основного визначення методики внутрішньопредметного структурування відносять логічну структуру навчального матеріалу як сукупність стійких і впорядкованих логіко-дидактичних зв'язків між його елементами. Наявність логіко-дидактичного зв'язку між будь-якими двома елементами навчального матеріалу означає, що вивчення (засвоєння) одного елемента базується на знанні другого елемента, тобто потребує попереднього його засвоєння.

З технологічної точки зору внутрішньопредметне структурування може втілюватися у структурно-логічних схемах, тобто у зображенні за допомогою графів системи логіко-дидактичних зв'язків між елементами з провідного напрямку взаємозв'язків. Інформація акумулюється не лише в системі, а й під час упорядкування її функціональних частин та елементів. Чим чіткіша ієрархія логічної конструкції, тим вища її інформативність.

Висновок: концепція проектування змісту індивідуальних планів учнів у інклюзивному навчанні є життєво необхідною, має використовуватися у навчальному процесі, доповнюватися і збагачуватися новими ідеями.

Проектування змісту інклюзивного навчання вважаємо ефективним, якщо, по-перше, створені проекти не вимагають додаткових ресурсів; по-друге, їх можна застосувати іншим учителям, не зважаючи на їхній досвід і педагогічну майстерність; по-третє, є потенційні можливості для зниження витрат на його експлуатацію без втрати якості роботи.

Список використаних джерел:

1. Стрельніков В. Ю. Духовний світ індивідуальності студента. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, Т. В. Вашеки, О. М. Ічанської. К. : Аграр Медіа Груп, 2018. С. 278–283.
2. Стрельніков В. Ю. Принципи інтенсифікації навчання. *Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності і майбутнього* : зб. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30-31 березня 2017 року) / ред. колегія : В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало ; укл. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 263–265.
3. Стрельніков В. Ю. Принципи побудови змістовних модулів в системі інтенсивного навчання. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2016. № 5. С. 125–131.
4. Юцявичене П.А. Создание модульных программ. *Сов. педагогика*. 1990. №1. С. 55–60.

Авраменко О.О.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини **СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Згідно Національної доктрини розвитку освіти у ХХІ столітті, вдосконалення системи освіти й виховання відповідно принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування особистісних та психофізичних особливостей дітей і створення таких умов освіти, які б сприяли своєчасному й повноцінному розвитку всіх сторін особистості дитини завдяки успішному вихованню та навчанню [4, 24]. У цьому контексті актуальною проблемою української педагогічної теорії і практики є реалізація прав дітей з особливими потребами, зокрема пошук нових шляхів соціалізації дітей з психічними та фізичними проблемами.

Великий вклад у науково-методологічні основи навчання та виховання дітей з особливостями в розвитку внесли такі вчені як Л. Божович, Л. Венгер, Н. Гуткіна, В. Давидов, І. Дубровіна, В. Каган, Р. Овчарова, О. Проскура, Н. Самоукіна, А. Фурман та ін.

В Україні спостерігається тенденція до зростання чисельності дітей з порушеннями психологічного та фізичного розвитку і функціональними обмеженнями.

Освіта дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, ґрунтується на принципах виваженої педагогіки, дієвість яких неодноразово підтверджувалась і використання яких приносило користь всім дітям. Ці принципи передбачають, що відмінності між людьми є природним явищем і навчання слід відповідним чином адаптувати до потреб дітей, а не «підганяти» під сталі погляди щодо організації та характеру начального процесу. Виважена педагогіка, орієнтована на потреби дітей, може допомогти уникнути